

Σάσα Ε. Μόσχου-Σακορράφου Μια φωτισμένη φεμινίστρια

Η αγαπημένη από όλους όσοι τη γνώρισαν Σάσα Ε. Μόσχου-Σακορράφου και ιδιαίτερα από το γυναικείο κίνημα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, που την θεωρούσε πολύτιμο και συμπαθέστατο στέλεχός του, έφυγε από κοντά μας στις 30.9.1994. Γιατί η Σάσα Μόσχου ήταν μια προσωπικότητα που συνδύαζε μαχητικότητα και γλυκύτητα.

Η αγαπημένη από όλους όσοι τη γνώρισαν Σάσα Ε. Μόσχου-Σακορράφου και ιδιαίτερα από το γυναικείο κίνημα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, που την θεωρούσε πολύτιμο και συμπαθέστατο στέλεχός του, έφυγε από κοντά μας στις 30.9.1994. Γιατί η Σάσα Μόσχου ήταν μια προσωπικότητα που συνδύαζε μαχητικότητα και γλυκύτητα.

Σταθερή στις φεμινιστικές τοποθετήσεις της, όπως απέδειξε με την πέννα και με την πράξη, συγχρόνως, σκόρπιζε την αγάπη γύρω της. Έτσι γινόταν και συνεχής δέκτης της αγάπης των άλλων.

Η Σάσα Μόσχου-Σακορράφου γεννήθηκε στον Πειραιά το 1926. Σπούδασε πολιτικές επιστήμες στην Πάντειο και ακολούθως τελείωσε τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Παράλληλα σπούδασε συστηματικά τη γαλλική γλώσσα και λογοτεχνία στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών και την αγγλική γλώσσα. Τις δύο αυτές γλώσσες τις διάβαζε και τις έγραφε με πολλή άνεση. Οι νομικές σπουδές της την οδήγησαν στη δικηγορία. Άσκησε το δικηγορικό λειτούργημα επί 20 χρόνια για να το εγκαταλείψει όμως πρόωρα λόγω μιας σπάνιας αρρώστιας που την έπληξε και που την οδήγησε τελικά τόσο νωρίς στο θάνατο.

Στο «Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας» προσέφερε τις αξιολογικές υπηρεσίες της επί δεκαετίες από τον καιρό της Προεδρίας της αξέχαστης Αύρας Θεοδωροπούλου, ως μέλος του ΔΣ του. Εκτός των άλλων, σε σειρά εκπομπών του «Συνδέσμου» μας το 1979 κάθε Δευτέρα από την ΕΡΤ 1, ανέλυε το τότε ισχύον Οικογενειακό Δίκαιο επισημαίνοντας τις ανισότητες σε βάρος των γυναικών διατάξεις του και την ανάγκη τροποποίη-

σής τους. Παρασκεύαζε έτσι την κοινή γνώμη στη ριζική τροποποίηση που επακολούθησε. Κι όταν, αργότερα, ιδρύσαμε το παράρτημα Βορείων προαστίων, αυτή ήταν η Πρόεδρος του.

Αλλά και τη «Διεθνή Ένωση Γυναικών», μεγάλη οργάνωση διεθνούς κύρους, συστηματικά εξυπηρέτησε με τη γλωσσομάθειά της ως μέλος της αντιπροσωπείας της για τα κοινωνικά προβλήματα, τα σχετικά με τη θέση της Γυναίκας, στον ΟΗΕ της Βιέννης. Επί πλέον μετέσχε σε πολλά διεθνή συνέδρια τόσο αυτής της μεγάλης οργάνωσης όσο και σε άλλα σημαντικά (π.χ. του ΟΗΕ για την Άμυνα κατά του εγκλήματος κ.λπ.).

Ως δικηγόρος ασκούσε ενεργά τη δικηγορία με ανθρωπιά και αφιλοκέρδη. Ιδιαίτερα προσπάθησε να βοηθήσει γυναίκες αδικημένες, κακοποιημένες κ.λπ. Αλλά και το σπιτικό της φρόντιζε με απaráμιλλη στοργή προς τα μέλη της οικογένειάς της, το σύζυγο και τους δυο γιούς της. Με διαρκή αγάπη περιέβαλε και την πατρική της οικογένεια αλλά και στις κρίσιμες στιγμές της ζωής των φίλων της ήταν παρούσα.

Ωστόσο το μέγεθος της δύναμης που η λεπτή και γλυκιά αυτή γυναίκα έκρυβε, αποκαλύφτηκε από τότε που την έπληξε η αμείλικτη αρρώστια. Αγωνίστηκε εναντίον της —ενώ είχε πλήρη συνείδηση της μοιραίας ήττας που θα σφράγιζε τον αγώνα της αυτόν— με θάρρος απaráμιλλο και χωρίς να χάσει το χαμόγελο που φώτιζε το ωραίο της πρόσωπο. Όσα χρόνια μπορούσε, βάλθηκε να παίζει συστηματικά πιάνο, ιδίως Bach, όχι μόνο για ψυχική ευχαρίστηση και παρηγοριά αλλά και για τη διατήρηση της κίνησης των δαχτύλων της επί όσο το δυνατόν μακρότερο χρόνο.

Εκτός από τη συνήθη συγγραφή αξιολογικών φεμινιστικών άρθρων, βάλθηκε να συγγράψει την ιστορία του ελληνικού φεμινιστικού κινήματος. Και αξιώθηκε, παρά τις δυσωϊωνες προβλέψεις, να ιδεί το ογκώδες και αξιόλογο έργο της «Ιστορία του ελληνικού φεμινιστικού κινήματος» τυπωμένο, γεμάτο πολύτιμες πληροφορίες για τους σημερινούς και τους αυριανούς μελετητές των σχετικών θεμάτων.

Μπορούμε να κατανοήσουμε το πόσο μεγάλο κατόρθωμα ήταν η αποπεράτωση αυτής της σημαντικής συγγραφικής εργασίας, μόνον όσοι ξέραμε τη σωματική και ψυχική της κατάσταση την εποχή που το έγραφε.

Στα μακρά χρόνια της αρρώστιας της κατόρθωσε να μην απομακρυνθεί γενικά από τη ζωή. Προσπαθούσε να ρουφήξει ό,τι ευχάριστο, καλό και ενδιαφέρον γινόταν γύρω της, να πάει στην εξοχή, να κάμει τα θαλάσσια μπάνια της, με πλήρη συναίσθηση ότι ίσως ήταν η τελευταία φορά. Σ' αυτό τη βοήθησε πολύ και η οικογένειά της, ιδίως ο πολύ αφοσιωμένος σύζυγός της, που ως το τέλος της συμπαρσατατεκόταν και την συνόδευε παντού.

Παρ' όλα αυτά είχε τη δύναμη να χαρεί τους γάμους των αγαπημένων της γιών και την απόκτηση εγγονών.

Αλλά ο θάνατος προσέγγιζε αμείλικτος. Και τον περασμένο Αύγουστο προστέθηκε και η τύφλωση, οδυνηρός και τελευταίος σταθμός της καταραμένης αρρώστιας της. Ευτυχώς αναπαύτηκε επιτέλους, όπως το επιθυμούσε.

Η αγάπη μας και ο θαυμασμός για την προσωπικότητά της και το θάρρος της θα μείνουν άσβεστα. Γιατί θάρρος δεν είναι μόνον όταν αντιμετωπίζεις τις δυσχέρειες της ζωής γενναία, ελπίζοντας στη νίκη. Περισσότερο θάρρος απαιτεί η γενναία αντιμετώπιση, ό-

ταν η τελική ήττα είναι βέβαιη.

Αν υπάρχει συνέχεια ζωής μετά θάνατο, είμαι βέβαιη ότι η γεμάτη καλοσύνη, γενναιότητα και προσήλωση στο καθήκον Σάσα Μόσχου-Σακορράφου θα αισθάνεται μια σπάνια ευτυχία, πολύ υψηλότερη από αυτήν που η γήινη ζωή μπορεί να μας χαρίσει. Και θα βλέπει με ικανοποίηση ότι δεν ξεχνάμε ούτε τη γλυκιά και αξιόλογη προσωπικότητά της ούτε το σημαντικό έργο της. Έτσι θα συνεχίζει ακόμα να προσφέρει τις υπηρεσίες της στο γυναικείο κίνημα.

Η Σάσα Μόσχου-Σακορράφου δημοσίευσε τα ακόλουθα βιβλία: «Νομικές σχέσεις των συζύγων» (1975), «Το Παιδί και ο Έφηβος, αστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις» (1981) και «Ιστορία του Ελλ. Φεμινιστικού Κινή-

ματος (1990). Επίσης στη σειρά «Τι ξέρω;» των Εκδόσεων Ι. Ν. Ζαχαρόπουλου μετέφρασε τα έργα: Ζαν Μπερνί «Η Φαντασία» (1964), Ροζέ Σερέ «Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος» (1965) και Ζαν Τυλάρ «Ιστορία της Κρήτης» (1967). Μετέφρασε επίσης το νεανικό μυθιστόρημα του Ζακ Μερσέν «Μας παίρνουν για παιδιά» (1961, στις εκδόσεις «Κάδμος»). Υπήρξε τακτική συνεργάτρια των περιοδικών «Κόσμος της Ελληνίδας» και «Ιστορία» (των εκδόσεων «Πάπυρος»), όπου δημοσίευε κατά καιρούς ενδιαφέροντα μελετήματα για ιστορικά γεγονότα και αξιόλογες μορφές των γραμμάτων και της τέχνης. Συνεργάστηκε επανειλημμένα και στη «Νέα Εστία» με μεταφράσεις ξένων διηγημάτων και μελετημάτων, ενώ στα α-

φιερώματα της «Γυναίκας» (τεύχος Χριστουγέννων 1982), των «150 χρόνων της Αθήνας» (τεύχος Χριστουγέννων 1984) και «200 χρόνια από την Γαλλική Επανάσταση» (τεύχος Χριστουγέννων 1989) δημοσίευσε αντίστοιχα τα μελετήματα: «Χ. Μπήτσερ Στόου, μια μεγάλη Αμερικανίδα μυθιστοριογράφος», «Γυναικεία δράση στην Αθήνα» και «Οι Γυναίκες στη Γαλλική Επανάσταση».

Η Σάσα Μόσχου-Σακορράφου για την «Ιστορία του Ελλ. Φεμινιστικού Κινήματος» είχε τιμηθεί το 1992 με έπαινο από την Ακαδημία Αθηνών.

**ΑΛΙΚΗ ΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-
ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ**